

הפלגה לנעלמים של תת-התודעה, כמקובל אצל סופרים צעירים.

כנגד שבחים אלה יש להעמיד את סגנון הכתיבה וכלל ההבעה של הסופרת. הרומן כתוב עברית יומיומית, רחוקה מן הלשון הספרותית. אין מנוס מהרגשה שאילו שקדה המתברת על ספרה זמן רב יותר וחזרה וכתבה אותו כמה וכמה פעמים היה ספר מתוקן יותר יוצא מתחת ידה.

מבחינת הדמויות היתה הצלחתה הגדולה של ענת פינברג בהעלאת הדמויות של גברת מינץ הזקנה ובתה לוצי המזדקנת. היא תיארה אותן במסגרת בית ישן-נושן על חוף ימה של תל-אביב, בו המדרגות חשוכות ומלוכלכות, הטיח מתקלף ושכבות של סיד נושרות ונופלות; הרוח הודרת לתוך הבית ועושה בו כבתוך שלה, התריסים בליים מזוקן ודופקים ללא הרף. ולעומת הבית— פוּחו וגבורתו של הים, על שוא גליו ועל תפארת השקיעה, כאשר השמש נופלת כב- יכול למעמקיו. שקיעת השמש מזה ואווירה של שקיעה אנושית ושל הסתיידות וניוון— מזה.

בתוך אווירה זו ניגרים חייה של המספרת: בחורה צעירה המסתבכת באהבה שאינה הדדית עם גבר מבוגר ממנה, המנצל אותה לתאוותיו. לכאורה אין ניגוד בין אווירת העובש והבלות וההליכה האטית לקראת המוות לבין שנות חייה היפות ביותר של הצעירה. צמודה היא לבית הישן, לרהיטים הישנים ולאשה הזקנה, המנסה כאילו להיות לה לסבתא אוהבת ומרחמת. ה"אני" של המספרת אינו מנסה כלל להיאבק עם גור- רלה. אט-אט היא שוקעת לתוך החידלון ולכל היותר היא מרשה לעצמה פרשיות אהבים קטועות מזמן לזמן, הנקבעות לפי רצונו של הגבר. זו הליכה לקראת הזיקנה בטרם-עת ושלא כדרך הטבע. האשה הזקנה ובתה המזדקנת "גונבות את ההצגה" בספר- רה של ענת פינברג. הן-הן הגיבורות הרא- שיות, אף שהמחברת קבעה להן מעמד של דמויות-משנה. הדמות שהיתה צריכה לה- יות הראשית—ה"אני" של המספרת—יוצאת חירות ומעוטת-דמים.

קלות". הגיבור הישיש חי בעברו ונדמה לו שהשתלט על הזמן ועצר את מירוצו ועדיין כוחותיו עמו כתמול-שלשום. והנה באה ה- נפילה ההכרחית, כאשר הזמן טורף את גי- בוריו הקדומים באכזריות וללא כל התחש- בות.

כל סיפוריו של חנוך ברטוב בנויים מזכרון יותר מאשר מדמיון. "רק אני שמעתי",— כותב הוא ב"שני קולאז'ים", "את קול חניקת דמיוני מתחת למשא הזכרון... ובתוכי הו- סיפה להיכרך פקעת. לא סיפור קצר הוא סיפור דורנו, ולתוך בשרנו הוא צומח בעו- רקים של עופרת". מעשי-זכרונות הם סיפורי ברטוב וחותרם של מאורעות הדור והארץ טבוע בהם, ואין הסופר מורד בו.

צל הימים

רב הריחוק בין כשרון-הסיפור של ענת פינברג לבין צורתו של הרומן שלפנינו, שהיא פשטנית מדי וגובלת לפעמים ברי- פורטאז'ה עתונאית. יכלתה הספרותית של המתברת מוכחת היטב. יודעת היא לרקום עלילה בקומץ נפשות פועלות והיא מגל- גלתה ומפתחת את שלביה כהלכה; יודעת היא להתחיל ולסיים, ועל הכל—יש לה ידי- עה עמוקה בפסיכולוגיה של הדמויות העי- קריות שהיא מטפלת בהן, אף מצליחה היא להוציא מהן את "ציפור הנפש". בספרה הראשון דאגה לטפל בגיבורים המופרכים לה היטב: היא לא המציאה אותם אלא מצאה אותם—וכשהיא מציגתם בפני הקורא, הריהי מעצבת "בשר ודם" שבהם בצורה הטבעית ביותר.

עוד יש לומר לשבחה שאף שהיא נמשכת, ככל סופר מתחיל, אל הצללים, אין היא לוקה בהפרזה. ערה היא למיגבלות האוב- ייקטיביות והסובייקטיביות כאחת, ואינה עוברת את גבול המתקבל-על-הדעת. לכן דמויותיה נראות לנו מופרות היטב, בלי

* ענת פינברג: צל הימים (רומן); ספרית פועלים, 1973; 195 עמ'.

וחומר אינפורמטיבי מגוון, מאסף, שנתון לספרות ולמחקר). הנה דו־שיח לדוגמה מקומדיה זו, שנכתבה ב־1830: "ראה תראה כיצד יילך האלמנך שלנו, סח משורר אחד לעורכו המיועד של האלמנך, מצדי נותן אני 34 שירים: מתחת לחמישה מהם אחתום א.פ., מתחת לחמישה אחרים י.ב., ועל עוד חמישה אחתום בראשי תיבות ק.פ.ב. את השאר אדפיס ללא חתימה, ובהקדמה אודה לאדונים המשוררים ששלחו לנו את שיריהם. פרוזה יש לנו דו־והוותר: סקירה נמרצת על הספרות, ובה מושמצים כהלכה כל סופרינו המהוללים, האצולה שלנו..."

והנה פושקין זה עצמו, בבואו להעלות על הכתב רשימת הערכה למאספים ספרותיים ("אלמנכים") שיצאו בימיו, מפסיד את חוש־ההומור שלו ואת עוקצנותו ונעשה רצוננט "בעל־בית", מתון ומיושב־בדעתו עד שיע־מום. הרשימה על המאסף "סברנאיה לירה" (הנבל הצפוני) פותחת כך: "האלמנכים הפכו נציגי ספרותנו. לפיהם יתחילו במשך הזמן לדון בהתפתחותה ובהישגיה. כמה שירים נעימים, תרגומים מעוררי־ענין בפ־רוזה מלשונות המזרח, ושמותיהם של בא־ראטינסקי וויאזימסקי ערבים להצלחתו של נבל הצפון, בכור האלמנכים של מוסקבה". ואילו הסקירה על המאסף "דייניצה" (איילת־השחר) היא שיגרתית־ג'נטלמנית עד כדי תיפלות. הנה משפטה הראשון: "באלמנך זה פוגשים אנו בשמות סופרינו המפורסמים ביותר וכן בשירים של כמה גברות: קישוט בלתי־צפוי וחיידוש נעים בספרותנו".

העולם הוא אחד, ואף־על־פי־כן הזמן עושה את שלו. כשאנו מעיינים ב"ירושלים", שנ־תון לפרקי ספרות ואמנות ז־ח, אף אנו מוצאים — *mutatis mutandis* — יצירות של כמה גבירות, כגון זלדה, שושנה שרירא, רבקה שכטר, שרה חברוני, לאה טנצמן, שולמית הראבון, רבקה מרים, צפרירה גר, מרים ילן־שטקליס, חדוה הרכבי ושרה כ"ץ; אלא ששוב אין בכך משום חיידוש בספרות־תנו־אנו. ואם יש בשנתון חיידוש הרי זה דווקא בכיוון ההפוך: אין אנו מוצאים בו את הנפילים שעליהם היתה תפארתם של

גם אהבתה החד־צדדית של הצעירה למרצה באוניברסיטה אין בכוחה להוציאה מביתן של הזקנות. אהבה זו אינה מקלט ואינה מפלט, וודאי שאין די בה להצילה מן השקיעה בעולמן של הזקנות, הנעשה דחוס ומחניק יותר ויותר. וגם כשהבת המזדקנת מהסלת את הבית, מכניסה את אמה לבית־אבות לחולים כרוניים ועוברת לדירה מודר־נית, גם אז הצעירה עוברת לגור אתה הואיל והיא שקועה מדי בעולם זה ואינה מוכנה לנטשו. צללי חדלון מרחפים על הסיפור כולו וכנפיו של מלאך־המוות מת־דפקות על הבית. אלה קובעים את הטון ומבליטים את הפאטאליזם הנחרץ שכל דמו־יותיה של ענת פיינברג שוקעות בתוכו. י.פ.

שנתון "ירושלים"

כשאתה בא להעריך מאסף, קובץ, ילקוט וכיו"ב ומנסה להכניס את הערכתך למיטת־סדום של "רצנזיה", הרי בראש־וראשונה אתה נתקף חרדה שמא בשל ריבוי המחברים ומספר יצירותיהם עלול אתה לקפת בלי משים משורר פלוני ומספר פלמוני, להימנע מלציין יצירה רק משום שדיון בה מצריך מקום וזמן, ולהבליט חיבור כלשהו רק משום שאפשר למצות את טיבו ומהותו בשנים־שלושה משפטים.

אין תימה שאנו מנסים להיתלות כאן באילן גדול ולתהות על מעשי קודמינו במצבים כאלה. מי מנה את מספר המאספים, הקב־צים, הילקוטים וכו' בעברית ובשאר לשונות מימות־בראשית ועד ימינו־אנו?

גדול משורריה הקלאסיים של רוסיה, אלק־סנדר סרגייביץ' פושקין, כתב קומדיה סאטיר־רית בשם "אלמאנאשניק", כלומר איש־רוח, מובטל, שבאין תעסוקה אחרת גמר אומר להוציא אלמנך (ההגדרה המילונאית של מונח זה לפי אברהם אבן־שושן היא: מער־בית "אלמנאח", ההוראה המקורית—מקום חניה לגמלים, לאחר־מכן—סיפור שהיו מספ־רים בשעת החניה, ולבסוף—לוח. בלשונות אירופה: לוח שנתי הכולל גם דבריי־ספרות